

**Cech ševců Horšovský Týn
1622–1860 (1873)**

Inventář

EL NAD č.: 548
AP č.: 401

Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2014

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Počátky cechovního systému v českých zemích úzce souvisejí s rozkvětem řemesel a výroby v rozvíjejících se městech. Řemeslníci stejného nebo podobného oboru se záhy začali sdružovat do bratrstev, která kromě hájení vlastních ekonomických zájmů plnila rovněž důležitou korporativní roli v otázce sociální. Cechovní organizace měly svoji pevně zakotvenou podobu. V čele cechů stál cechmistr nebo cechmistři (cechovní starší), kteří dbali, aby se cechy řídily řádem stanoveným v cechovních statutech neboli artikulích, zahrnujících pravidla pro provozování řemesla, výuku řemeslnického dorostu a rovněž zásady dobrých mravů. Zpočátku byl cechovní systém přínosem pro rozkvět řemesel, později však nepružná pravidla jednotlivé řemeslníky příliš svazovala, výrobu unifikovala a neumožňovala řemeslo rozvíjet a inovovat. Přežilý cechovní systém byl zrušen živnostenským řádem v roce 1860.

Ševci, jakožto zástupci jednoho z nejpotřebnějších řemesel, provozovali své dílny již od středověku, a to nejen ve městech, ale i na vesnicích. Z toho přirozeně pramenily obavy z přílišné konkurence a různé spory cechovních řemeslníků s necehovními. V Horšovském Týně je ševcovský cech doložený v roce 1515. Tento letopočet obsahuje narace listiny hostouňského cechu ševců z roku 1625, v níž se odkazuje na starší předlohu hostouňského normativu, kterým měly být právě artikule horšovskotýnského ševcovského cechu.¹ Další zmínka je až z roku 1581, kdy byli za starší cechu zvoleni Martin Holub a Havel Chmel a při té příležitosti museli purkmistrovi vysvětlovat, proč cech nedrží bohoslužby o suchých dnech, jak bývalo dříve zvykem.²

Cech měl svoji samosprávu, ale současně byl podřízen městské správě. Cechmistr nebo cechmistři bývali voleni na cechovních shromážděních a potvrzováni městskou radou, které skládali přísahu.³ Jejich volbu musela stvrdit také správa panství.⁴ Tito volení představitelé cechu také zpravidla spravovali cechovní pokladnici, obsahující cechovní jmění, cechovní dokumenty a nařízení, která musela být předčítána na cechovních schůzích konaných zpravidla 3–4krát ročně. Cechmistři rovněž hodnotili mistrovský kus, jenž cechu předkládali uchazeči o udělení mistrovského práva. V případě horšovskotýnského ševcovského cechu jím bylo v 19. století zhotovení jednoho páru vysokých bot, jednoho páru pánských a jednoho páru ženských bot. K povinnostem členů cechu patřilo navštěvovat cechovní schůzky, platit pravidelné příspěvky a vůbec se řídit cechovními statuty, která stanovovala rovněž zásady obchodu. Za jejich porušení se ukládaly mistrům tresty, jak se lze přesvědčit např. v případě ševcovského mistra Johana Valenty, jenž byl v roce 1807 za svoji tvrdošijnost vůči cechovním předpisům a za svoji svévoli v obchodování s obuvnickým zbožím potrestán 24hodinovým arestem.⁵ Svě výrobky ševci prodávali také na trzích a žárlivě střežili množství a kvalitu obuvi cizích řemeslníků, které leckdy ani nechtěli pustit na místní trhy.⁶

Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž funkce dohledu nad

¹ Státní okresní archiv Domažlice (dále jen SOkA Domažlice), Cech ševců Hostouň, statuta cechu z roku 1625, i. č. 1, lio 1.

² SOkA Domažlice, Archiv města Horšovský Týn (dále jen AM H. Týn), Liber memorabilium civitatis Tyn–Horssoviensis (1539) 1555–1768, i. č. 45, K 10, fol. 56r.

³ K volbám cechovních starších viz AM H. Týn, volby cechovních starších v letech 1806, 1810, 1813, sign. 10/1/1, i. č. 480, č. kart. 26, přísahy cechovních starších v letech 1787, 1791–1794, sign. 10/1, i. č. 480, č. kart. 26.

⁴ SOkA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, jíž Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

⁵ SOkA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. 10/2 7, i. č. 480, č. kart. 26.

⁶ Např. z 26. května 1825 je zachována stížnost staňkovských ševců, že je horšovskotýnští obuvníci nenechali na trzích vyložit zboží. Proto jim totéž nedovolí na trzích ve Staňkově. Viz SOkA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. 10/6 8, i. č. 480, č. kart. 26.

činností cechů byla zřízena v roce 1731 generálním cechovním patentem pro české země. Cechovní inspektoři bývali spolu s cechovními písaři přítomni cechovním schůzím. Ne vždy však cechovní organizace s inspektorem vycházela v dobrém. V roce 1805 žádal ševcovský cech, aby jim horšovskotýnský magistrát přidělil jiného radního coby inspektora, neboť současný způsoboval zejména pro své osobní vlastnosti v cechu řadu nedorozumění.⁷

V polovině 17. století v Horšovském Týně provozovalo ševcovské řemeslo 8 mistrů,⁸ v první polovině 18. století podle údajů tereziánského katastru 6 mistrů.⁹ Podle knihy příjmů a výdajů sdružoval horšovskotýnský ševcovský cech v roce 1819 44 mistrů, v roce 1826 dokonce 50 mistrů. Před rokem 1845 byl počet obuvnických mistrů omezen na 16, jak vyplývá ze stížnosti horšovskotýnských ševců na neoprávněně pracující mistry.¹⁰ Přesto statistika z roku 1852 uvádí opět 31 ševcovských mistrů. Před zrušením cechovního zřízení, ke kterému došlo k 1. květnu 1860, kdy vstoupil v platnost císařský patent č. 227 ř. z., živnostenský řád z 20. prosince 1859, bylo členy cechu 26 mistrů. Cechovní kapitál uchovávaný v matce pokladnici v 50. letech 19. století naznačuje, že ševcovský cech zaujal v Horšovském Týně po mlynářském cechovním sdružení druhé místo, co se výše majetku v hotovosti týče.¹¹

Cech sdružoval nejen řemeslníky z města Horšovský Týn, ale i z okolních lokalit: Srby, Doubrava, Valdorf, Mašovice, Pocinovice, Mířkov, Křakov, Tasnovice, Nový Pařezov, Luženice, Třebnice, Borovice, Dolní Metelsko, Březí, Nahošice, Polžice a další.¹² V samém Horšovském Týně se řemeslo hojně dědilo např v rodinách Auřadů, Bahů, Baierlů, Giebischů, Gitterů, Marasů, Randů, Přibullů, Steinbachů, Sollnerů atd.

Cechovní symbolika ševců, ke které patří neodmyslitelně zobrazení jejich výrobků, se objevila na pečetidle. Podle dochovaných otisků je zřejmé, že horšovskotýnský ševcovský cech obměnil patrně v roce 1801 svůj typář, přitom starší obsahoval v pečetním poli znak ševců udělený pražským ševcovským cechům Vladislavem II. v roce 1487, totiž štít, na němž jsou vyobrazeny tři nohy ve škorňích s ostruhami spojené uprostřed.¹³ Podobu cechovního praporce horšovskotýnských ševců neznáme, můžeme jen předpokládat využití cechovní symboliky na praporci, který si cechovní sdružení opatřilo v roce 1808.¹⁴

Po zrušení cechovního systému se cechy postupně přeměňovaly v živnostenská sdružení sdružující řemeslníky stejného oboru.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archiválie ševcovského cechu převzal archiv patrně s dokumenty dalších horšovskotýnských cechů společně s materiálem dnes náležejícím do archivního fondu Archiv města Horšovský Týn v roce 1954 při jedné z prvních přejímek archiválií do nově vzniklého okresního archivu. V souladu s dohodou mezi ministerstvem školství a kultury a ministerstvem vnitra byl z muzeí do archivů delimitován archivní materiál vzešlý z cechovní činnosti. Proto některé archiválie ševcovského cechu na sobě nesou rovněž razítko muzea

⁷ SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. 10/2 6, i. č. 480, č. kart. 26.

⁸ ZAHRAVNÍKOVÁ, Magda – ČADKOVÁ, Iva. *Berní rula 24 : kraj Plzeňský, díl I.*, Praha : Státní ústřední archiv v Praze, 2002, s. 632–635.

⁹ CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*, Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 15–17.

¹⁰ SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. 10/11 3, i. č. 480, č. kart. 26.

¹¹ SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. II/27, i. č. 642, č. kart. 198.

¹² SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, cechovní účty, sign. pol 10, i. č. 586, č. kart. 165.

¹³ RYBIČKA, Antonín. Pomůcky k heraldice a sfragistice domácích : znaky a pečeti cechovní. *Památky archeologické a místopisné*, 1880, s. 454–470, zde s. 466.

¹⁴ SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. 10/6, i. č. 480, č. kart. 26.

Horšovskotýnska. Městské muzeum v Horšovském Týně bylo zřízeno v roce 1949 a jeho součástí se stal také městský archiv a dokumenty vzešlé z činnosti původců působících v Horšovském Týně.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu nic určitého nevíme, můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle stěhovala. Po zrušení cechů přebírala jejich doklady obvykle živnostenská společenstva a teprve snad jejich zánikem bylo vše spojeno s dokumenty městského úřadu.

Vzhledem k množství dochovaného archivního materiálu lze předpokládat ztráty dokumentů před jejich uložením v archivu, zejména dokumentů před rokem 1800. Archivní fond nezahrnuje ani pečetidla, přestože dochované otisky svědčí o existenci nejméně dvou pečetidel horšovskotýnského ševcovského cechu. Starší mělo okrouhlé pečetní pole o průměru 39 mm, v pečetním poli štít a na něm symbol ševcovských cechů – tři škorňe s ostruhami. Štít byl držen dvojicí štítonošů – rytířů s mečem v ruce zasahujícím do opisu na stuze, nad štítem se nacházelo pravděpodobně písmeno F, pod horním okrajem pečeti byla koruna. Opis na stuze majuskulou: SIGIL CIVITATIS TINNENS [...].¹⁵

Snad v roce 1801 si cech pořídil jiné pečetidlo okrouhlého tvaru o rozměrech 35 x 40 mm, v pečetním poli se nacházela ve štítu jedna vysoká bota, štít drželi jednou přední tlapou dva štítonoši – lvíce s vyplazeným jazykem, stojící na stylizovaném podstavci – v druhé tlapě lvíce držely nad štítem korunu s pěti výběžky, kolem opis SIGEL * DER * SCHUMACHER * ZUNFT * IN * TEINITZ * 1801. Kolem pečetního pole byl vavřínový věnec.¹⁶

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech ševců Horšovský Týn nebyl v archivu dosud pořádan. Podle evidenčních karet archivního fondu jej ještě v roce 1967 tvořily dvě úřední knihy a jeden karton, po roce 2001 je evidována též jedna listina, ale naopak ubyly v evidenci knihy, ne však fyzicky. Při současné inventarizaci zpracovatelka našla mezi spisy knihu se zápisy ze schůzí cechu, takže dnes archivní fond eviduje jednu listinu do roku 1850, tři úřední knihy a jeden karton.

Pergamenová listina obsahuje statuta převzatá od domažlického cechu ševců, kteří se řídili předpisem pražského ševcovského cechu.

Úřední knihy sestávají z knih zápisů ze schůzí cechu (užívá se často též názvu kniha protokolů) a z knihy příjmů a výdajů cechu (kniha počtů). Ze schůzí cechu pořizoval cechovní písař podle 54. článku generálních cechovních artikulů z roku 1739 zápisy do knih protokolů o všem, co se projednávalo a rozhodovalo, aby v případě nutnosti mohl být z cechovního protokolu pořízen opis pro příslušníka cechu nebo pro vrchnost. Jinak nebýval obsah cechovních protokolů neboli register pevně stanovený. Naopak kniha příjmů a výdajů cechu měla od 18. století rozdělené stránky na příslušné sloupce podle předepsaného formuláře.

Spisy tvoří zejména osobní doklady členů cechu, kterými jsou výuční listy, různá vysvědčení a atesty. Výuční listy obdrželi učni, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přitisknutím cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u

¹⁵ Nejlépe dochovaný otisk pečeti (pod oplatkou) se nachází v archivním fondu Cech ševců Horšovský Týn mezi osobními doklady členů cechu na výučním listu Antona Neudeckera ze 30. října 1785.

¹⁶ Nejlépe dochovaný otisk pečeti (pod oplatkou) se nachází v archivním fondu Cech ševců Horšovský Týn mezi osobními doklady členů cechu na výučním listu Štěpána Randy z roku 1803.

jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenu neboli vandr. Mezi personáliemi lze dohledat i vysvědčení z triviální nebo hlavní školy, neboť podle nařízení z 19. prosince 1779 neměl být do učení přijat chlapec bez osvědčení o nabytém školním vzdělání. Na řemeslo se také nemohl dát, ten kdo nedisponoval atestem o tom, že ve škole prošel výukou náboženství.

Na osobních dokladech (atestech, výučních listech) se nachází množství otisků pečeti ševcovských cechů z okolí, např. stodského, strážského, černošínského, kolovečského, poběžovického aj.¹⁷

Jazykem archiválií je čeština (listina) a němčina. Všechny archiválie s výjimkou torza knihy zápisů ze schůzí cechu jsou v dobrém fyzickém stavu a nevyžadují konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Z písemných dokumentů vzniklých z činnosti horšovskotýnského ševcovského cechu se dochovalo obvyklé penzum, které tvoří jak normativy, tak cechovní protokoly, účetní materiál a osobní doklady. Vyjma pergamenové listiny a menší části osobních dokladů převažují písemnosti z první poloviny 19. století.

Možnosti porovnání vývoje cechovních normativů stejného řemesla poskytuje dochovaná pergamenová listina z roku 1622, v níž představitelé města stvrzují ševcovská statuta převzatá od domažlických ševců,¹⁸ a opis statut udělených ševcovskému cechu v roce 1673. Změny v jednotlivých předpisech odrážejí proměny společnosti v 17. století, výraznou odlišností je například zavedení povinnosti vyznávat katolickou víru.

Pozornost zasluží i úřední knihy, v nichž se na rozdíl od archiválií jiných cechů objevují zápisy o přeměně cechovní organizace v živnostenské společenstvo.

Komplexnější poznání historie ševcovského cechu v Horšovském Týně umožní studium dalších archiválií uložených např. v archivních fondech Archiv města Horšovský Týn (SOKA Domažlice) nebo Velkostatek Horšovský Týn (Státní oblastní archiv v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech ševců Horšovský Týn uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 16. září 2014

Radka Kinkorová

¹⁷ Např. archiválie kolovečského nebo poběžovického ševcovského cechu nejsou v SOKA Domažlice dochovány v samostatném archivním fondu.

¹⁸ V SOKA Domažlice, Cech ševců Domažlice, statuta z let 1612–1615, i. č. 1–3, L 1–3, dále kniha různých zápisů i. č. 4, K4, zde i opis starších statut.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv (dále SOkA) Domažlice. Archiv města Horšovský Týn (dále AM H. Týn), Liber memorabilium civitatis Tyn – Horssoviensis (1539) 1555–1768, i. č. 45, K 10.

SOkA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, jíž Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

SOkA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, i. č. 480, č. kart. 26.

SOkA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, cechovní účty, i. č. 586, sign. pol 10, č. kart. 165.

SOkA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, i. č. 642, č. kart. 198.

SOkA Domažlice, Cech ševců Domažlice, statuta z let 1612–1615, i. č. 1–3, L 1–3.

SOkA Domažlice, Cech ševců Domažlice, kniha různých zápisů, i. č. 4, K4.

SOkA Domažlice, Cech ševců Hostouň, statuta cechu z roku 1625, i. č. 1, lio 1.

Prameny vydané

ZAHRADNÍKOVÁ, Magda – ČADKOVÁ, Iva. *Berní rula 24 : kraj Plzeňský, díl I.*, Praha : Státní ústřední archiv v Praze, 2002.

CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*, Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

RYBIČKA, Antonín. Pomůcky k heraldice a sfragistice domácích : znaky a pečeti cechovní. *Památky archeologické a místopisné*, 1880, s. 454–470.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906.

Inventární seznam

Inventární číslo	Obsah	Časový rozsah	Evidenční jednotka
------------------	-------	---------------	--------------------

I. Listiny

1	1622, říjen 16., Horšovský Týn		lio1
	Purkmistr a rada města Horšovský Týn stvrzují artikule ševcovského cechu, částečně převzaté od ševcovského cechu v Domažlicích.		
	<i>Orig. perg., 67,5 x 52,5, plika 7 cm, česky, pečeť vydavatele v dřevěné misce přivěšená na modrých, červených a zlatých šňůrách</i>		
	<i>Předchozí signatura: A II 1.</i>		

II. Knihy

2	Kniha zápisů ze schůzí cechu
<i>Německy, 22,5 x 34 cm, torzo knihy</i>	1845–1850	ukn1
3	Kniha zápisů ze schůzí cechu
<i>Německy, 25 x 38,5 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené</i>	1851–1860 (1873)	ukn2
4	Kniha příjmů a výdajů cechu
<i>(Rechnungs-Buch für die Ehrsamen Schuhmacherzunft in Teinitz)</i>
<i>Německy, 22,5 x 35,5 cm, vazba z papíru a lepenky</i>	1819–1860 (1869)	ukn3

III. Spisy

5	Opis statut vydaných pro horšovskotýnský ševcovský cech Adamem Matyášem Trauttmansdorffem 3. února 1673 podle vzoru cechovních statut Regensburgu z roku 1671	[1700]	kar1
6	Účast na pohřbu Karoliny z Trauttmansdorffu	1832	kar1
7	Účetní doklady	1831–1858	kar1
8	Osobní doklady členů cechu (abecedně)	1710–1860	kar1

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech ševců Horšovský Týn
Značka archivního fondu:	Cech ševců H. Týn
Časový rozsah:	1622–1860 (1873)
Počet evidenčních jednotek:	5 (1 listina do roku 1850, 3 úřední knihy, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	8
Rozsah v bm:	0,24
Stav ke dni:	16. 9. 2014
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	9
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 16. 9. 2014 čj. SOAP/010-0648/2014